

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
QO‘QON DAVLAT UNIVERSITETI

“TASDIQLAYMAN”

Qo‘qon davlat universiteti

rektori D. Xodjayeva

29-avgust 2024 yil

BOSHLANG‘ICH TA’LIM FANLARI NAZARIYASI

FANINING O‘QUV DASTURI

Bilim sohasi:	100000 – Ta’lim
Ta’lim sohasi:	110000 – Ta’lim
Ta’lim yo‘nalishi:	70110401 - Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (boshlang'ich ta'lim)

Qo‘qon– 2025

Fan/modul kodi BTFN1205		O'quv yili 2025-2026	Semestr 2	ECTS - Kreditlar 5	
Fan/modul turi Majburiy		Ta'lim tili O'zbek		Haftadagi dars soatlari 4	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotla ri (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Kurs ishi	Jami yuklama (soat)
	Boshlang'ich ta'lim fanlari nazariyasi	60	90	-	150
2.	I. Fanning mazmuni Fanning asosiy maqsadi - magistrantlarga tilning sistema ekanligi, fonetika va fonologiyaga oid g'oyalar, o'zbek (rus) tilshunosligida fonetika va fonologiya, morfonologiya, leksema va so'z, morfologiyaning o'rganish birligi, so'z turkumlarining semantik tasnifi, sintaksis predmeti va sintaktik birliklar, gapning mazmuniy tuzilishi, gapning kommunikativ aspekti, gapning presuppozitiv aspekti, qo'shma gaplarning grammatik va semantik tuzilishi, matematik tahlil, algebra va geometriyaga oid bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishdan iborat. Fanning vazifasi - ona tili ta'limi fanlarining nazariy masalalari yuzasidan magistrantlarga nazariy bilimlar berish va amaliyotda qo'llashga o'rgatish, ona tilining davlat tili maqomini olishi hamda "Ta'lim to'g'risida"gi yangi qonun materiallariga tayanish bilan bog'liq bo'lgan o'zgartishlarni yetkazish. II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi: 1-mavzu. Til va sistema tushunchalari Tilning sistema ekanligi. Sistema va struktura. Til sistemasining ichki tuzilish xususiyati. 2-mavzu. Fonetik va fonologik nazariyalar Fonetika va fonologiyaga oid g'oyalar. Rus va chet el fonologik maktablari. 3-mavzu. O'zbek tilshunosligida fonologiya O'zbek tilshunoslarining fonetika va fonologiyaga oid qarashlari. Fonetikaning tadqiqot aspektlari. 4-mavzu. Fonema. Fonologik oppozitsiya va korrelyatsiya Fonologiya va fonemika. Fonemalarning differensial va integral belgilari. Fonologik oppozitsiya va uning turlari. Korrelyatsiya. Fonema ottenkalari. 5-mavzu. O'zbek tilshunosligida fonemalarning tasnifi va tavsifi O'zbek tilining fonemalari haqida ma'lumot. Unlilar tasnifi. Undoshlar tasnifi. 6-mavzu. Nutq tovushlarining fonetik o'zgarishlari.				

Nutq jarayonida tovushlarning o'zgarish xususiyatlari: kombinator o'zgarishlar (assimilyatsiya, dissimilyatsiya, metateza), pozitsion o'zgarishlar.

7-mavzu. Prosodika

Segment va supersegment birliklar. Sillabema. Aksentema. Intonema.

8-mavzu. Morfonologiya

Morfonologiya haqida umumiy ma'lumot. O'zak va affiksial morfemalarning fonologik strukturasi. Morfonologik alternatsiyalar. So'z turkumlaridagi morfonologik alternatsiyalar.

9-mavzu. Leksikologiya. Leksema va so'z

Leksikologiyaning asosiy tushunchalari va tahlil usullari. Sistem leksikologiya va tarixiylik. Leksema va so'z ta'rifi. Leksema va so'zning tuzilish turlari, ularning o'zaro farqlari. So'zning leksik va grammatik ma'nosi. Leksema va so'z. Semema, sema.

10-mavzu. Morfologiya, so'z turkumlari tasnifi

Morfologiya va uning boshqa tilshunoslik bo'limlari bilan munosabati. Morfologiyaning o'rganish birligi. So'z va so'z turkumlari. So'z turkumlarining semantik tasniflari.

11-mavzu. So'z turkumlari tasnifi

Otlarning semantik guruhlari. Sifatlarning ma'no jihatidan tasnifi. Sonning semantik tasnifi. Olmoshning ma'no jihatidan tasnifi. Fe'l va ravishlarning semantik tasnifi.

12-mavzu. Morfologik kategoriyalar

Morfologik kategoriyalar tahlili. Kelishik kategoriyasi. Son kategoriyasi. Kesimlik kategoriyasi. Egalik kategoriyasi. Qiyoslash kategoriyasi. Nisbat kategoriyasi.

13-mavzu. Sintaksis va sintaktik birliklar

Sintaksis predmeti. Sintaktik birliklar tarkibi. Gapning mazmuniy tuzilishi.

Gap semantikasining propozitiv aspekti. Sintagmatika. Predikat. Sodda gapning predikat xarakteriga ko'ra tiplari.

14-mavzu. Gap va uni o'rgaqnish aspektlari

Gapning modal aspekti. Gapning kommunikativ aspekti. Gapning aktual bo'linishi. Gapning presuppozitiv aspekti

15-mavzu. Qo'shma gap va uning tasnifi

Qo'shma gap va uning asosiy xususiyatlari. Qo'shma gapning grammatik va semantik tuzilishi. Qo'shma gap tasnifi.

III. Seminar mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar.

Seminar mashg'ulotlarida talabalarda nazariy o'zlashtirilgan bilimlar mustahkamlanadi hamda amaliyotda qo'llash ko'nikma va malakalari hosil qilinadi.

1-mavzu. Til va sistema tushunchalari

2-mavzu. Fonetik va fonologik nazariyalar

3-mavzu. O'zbek tilshunosligida fonologiya.

4-mavzu. Fonema. Fonologik oppozitsiya va korrelyatsiya

5-mavzu. O'zbek tilshunosligida fonemalarning tasnifi va tavsifi

- 6-mavzu. Nutq tovushlarining fonetik o'zgarishlari.
- 7-mavzu. Prosodika
- 8-mavzu. Morfonologiya
- 9-mavzu. Leksikologiya haqida umumiy ma'lumot. Leksema va so'z
- 10. Morfologiya, so'z turkumlari tasnifi
- 11. So'z turkumlari tasnifi
- 12. Morfologik kategoriyalar
- 13. Sintaksis va sintaktik birliklar
- 14. Gap va uni o'rgaqnash aspektlari.
- 15-mavzu. Qo'shma gap va uning tasnifi

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar.

Mustaqil ta'lim mazmuni ma'ruza va amaliy mashg'ulotlar mavzulari asosida shakllantiriladi. Biroq mustaqil ta'lim ko'proq ma'ruza va seminar mashg'ulotlarida o'rganilmagan masalalarni o'z ichiga qamrab oladi. Mustaqil ta'lim asosida o'qib-o'rganilgan masalalar fan bo'yicha oraliq va yakuniy nazorat ishlari savollari va kurs ishi topshiriqlarida o'z aksini topadi.

Mustaqil ta'limni tayyorlashda mazkur fanning xususiyatlarini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

- darslik va o'quv qo'llanmalar boyicha mavzularni konspektlashtirish;
- adabiyotlar asosida taqdimot tayyorlash;
- kitob va ilmiy, uslubiy maqollarga annotatsiya yozish;
- Internet tarmog'idan azborotlar izlash va tahlil etish;

“Boshlang'ich ta'lim fanlari nazariyasi” fanibo'yicha tavsiya etiladigan mustaqil ta'limning mavzulari:

- 1. Tilning sistema ekanligi.
- 2. Fonetika va fonologiyaga oid g'oyalar.
- 3. O'zbek tilshunosligida fonetika va fonologiya.
- 4. O'zbek tilshunosligida fonemalarning tasnifi va tavsifi.
- 5. Fonetik hodisalar.
- 6. Prosodika. Sillabema. Aksentema. Intonema.
- 7. Morfonologiya haqida umumiy ma'lumot. Morfonologik alternatsiyalar.
- 8. Leksikologiyaning asosiy tushunchalari va tahlil usullari.
- 9. Leksema va so'zning tuzilish turlari. Leksemaning mazmuni. Semema va sema tushunchalari.
- 10. Morfologiya va uning boshqa tilshunoslik bo'limlari bilan munosabati.
- 11. So'z va so'z turkumlari. So'z turkumlarining semantik tasniflari.
- 12. Otlarning semantik guruhlari.
- 13. Sifatlarning ma'no jihatidan tasnifi.
- 14. Sonning semantik tasnifi.
- 15. Olmoshning ma'no jihatidan tasnifi.
- 16. Morfologik kategoriyalar tahlili.
- 17. Fe'l va ravishlarning semantik tasnifi.
- 18. Sintaksis predmeti. Sintaktik birliklar tarkibi. Gapning mazmuniy tuzilishi.
- 19. Gap semantikasining propozitiv aspekti. Sintagmatika. Predikat.

	20. Gapning modal aspekti.. Gapning aktual bo‘linishi. 21. Gapning kommunikativ aspekti. Gapning presuppozitiv aspekti V. Kurs ishini tashkil etish bo‘yicha uslubiy ko‘rsatmalar Mazkur fandan kurs ishi yozish rejalashtirilmagan.
3.	VI. Ta’limnatijalari (kasbiy kompetentsiyalar) Talaba bilishi kerak: - o‘zak va affikslarni morfonologik jihatdan tahlil qilish; - morfonologik alternatsiyalarni farqlay olish; - leksema tarkibini tahlil qilish; - semalarning turlarini ta’riflay olish; - sememaning xususiyatlarini ta’riflay olish; - leksemalarning o‘xshashlik qatorlarini ta’riflay olish; - so‘z turkumlarini semantik jihatdan tasniflash; - morfologik va sintaktik kategoriyalarga ta’rif bera olish; - gapning mazmuniy tuzilishiga ta’rif bera olish; - gap semantikasining propozitiv aspektini tushuntira olish; - sodda ga’ning predikat xarakteriga ko’ra turlarini farqlay olish; - gapning modal aspekti, kommunikativ aspekti, presuppozitiv aspektlarini ta’riflay olish; - qo’shma gap turlarining grammatik va semantik tuzilishini tahlil qila olish kabilardan iboratdir.
4.	VII. Ta’lim texnologiyalari va metodlari: • interfaol ma’ruza va seminar mashg’ulotlarni tashkil etish texnologiyasi; • modulli ta’lim texnologiyasi; • muammoli ta’lim texnologiyasi; • kooperativ ta’lim texnologiyasi; • refleksiv ta’lim texnologiyasi; • art-texnologiyalar; • veb-kvest; • chizma-tasviriylar modellar (mantiqiy graf, freym modeli, tayanch konspekt, semantic tarmoq, intellekt karta).
5.	VIII. Kreditlarni olish uchun talablar: • ma’ruza va amaliy mashg’ulorlarda muntazam qatnashish:munozaralar va O‘quv konferentsiyasida ishtirok etish; tayanch konspektlar tuzish; • joriy va oraliq nazorat topshiriqlarini bajarish; • mustaqil ish topshiriqlarini bajarish; • yakuniy nazorat topshirish

6.	Asosiy adabiyotlar: 1. Jamolxonov H. Hozirgi o‘zbek adabiy tili: Oliy o‘quv yurtlari uchun darslik/T.: “Talo” 2005. -272 b. 2. Nurmonov A., Sh.Shahobiddinova, Sh. Iskandarova, D.Nabiyeva. O‘zbek tilining nazariy grammatikasi (morfologiya). Toshkent, “Yangi asr avlodi”, 2001. 3. Nurmonov A. va boshq. O‘zbek tilining mazmuniy sintaksisi. T.: Fan. 1992. - 222 b. 4. Ne‘matov H. Rasulov R. “O‘zbek tili system leksikologiyasi asoslari”. T., “O‘qituvchi” 1995, 128 bet. 5. Валгина Н.С., Розенталь Д.Э., Фомина М.И. Современный русский язык. М., 2000. - 528 с. 6. Современный русский язык. (Под редакцией П.А.Леканта), М., 2002. -560 с. Qo‘shimcha adabiyotlar: 7. Jamolxonov H. O‘zbek tilining nazariy fonetikasi: O‘quv qo‘llanma. T.: “Fan” 2009. -222 b. 8. Sayfullayeva R.R., Mengliyev B.R., Boqiyeva G.H., Qurbonova M., Yunusova Z.Q., Abuzalova M.Q. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. O‘quv qo‘llanma. Toshkent, 2006. – 391 b. 9. Hamrayev M.A. Hozirgi o‘zbek tilidagi ko‘rsatish olmoshlarining funktsional–semantik xususiyatlari(monografiya) bosma. O‘zbekiston Respublikasi FA “Fan” nashriyoti, 2009-yil, 7,5 b.t. 10. РозентальД.Э., ГолубИ.Б.,ТеленковаМ.А. Современный русский язык. 2003. -448 с. 11. 65a900d107e6c_Основы языкознания.pdf (dvaoblaka.ru) 12. 65a9046000394_Современный русский язык лексикология (dvaoblaka.ru) 13. 65a9049c8e80e_Современный русский язык морфология (dvaoblaka.ru) 14. 65a9041e510a9_Синтаксис.pdf (dvaoblaka.ru) Axborot manbaalari: 15. www. tdpu. uz 16. www. pedagog. uz 17. www. Ziyonet. uz 18. www. edu. uz 19. tdpu-INTRANET. Ped.
7.	Fan dasturi Qo‘qon davlat univeristeti tomonidan ishlab chiqilgan va universitet Kengashining 2025-yil 29-avgustdagi 1-sonli qarori bilan tasdiqlangan
8.	Fan/moduli uchun ma’sullar: A.X.To‘raxojaeva- QD, “Boshlang‘ich ta’lim” kafedراسي dotsenti, filol.fan. nomzodi

9.	Taqrizchilar:
----	----------------------

	1. Z.Isaqov- QDPI, f.f.n., dotsent.
--	-------------------------------------

	2. G.Jumanazarova – JDU, f.f.doktori, dotsent.
--	--